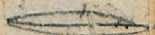

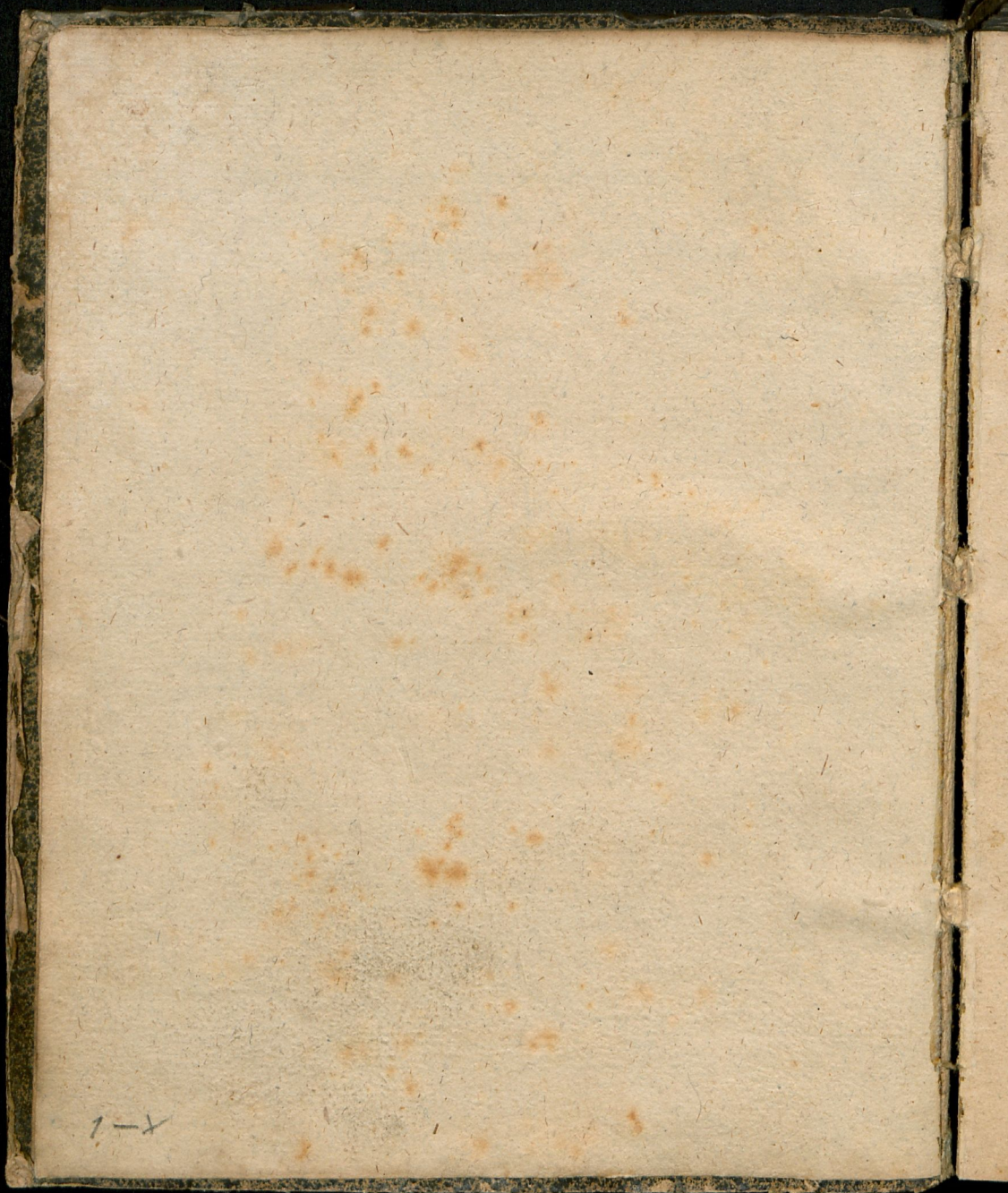

Zu dem Bist. Hallen

120

XXXX Programmata gymnasii Friburgensis
1747 - 1751
auctore M. Fr. Gotth. Biedermann.

1-x

TEMPLA
CONCORDIAE

ET

P A C I

SACRA

DELINEAT

ET

AD ORATIONEM

A. D. XII. CAL. MART. A. R. G. MDCC XXXXVIII

PUBLICE HABENDAM

OBSERVANTER INVITAT

M. IO. GOTTL. BIDERMANN

RECT. GYMN. FREIBERG,

Litt. CHRISTOPH. MATTHAEI,

VI.

Concordiae ornamentum cum optimum quemque delectat, tum imprimis scholae nostrae, ob singulare beneficium, hoc nomine collatum, commendabile esse videtur. Et quia hoc ipso, quem nunc agimus, anno, omnia Europae principum consilia eo spectant, ut, compositis bellis, publica tranquillitas revocetur; ab instituto nostro alienum non erit, de templis veterum, **CONCORDIAE** et **PACI** dicatis, ita exponere, ut intelligamus, nobis non minus conuenire, memoriam tanti beneficii diuinis auspiciis ante saeculum restituti, pie recolare, quam iustum et aequum veteres duxerunt, rebus feliciter pacatis, Concordiae et Paci certa templa consecrare, admiratione dignissima.

Nam apud priscae gentes, quamuis natura immanes et feras, **PACIS** et **CONCORDIAE** numina in tanto pretio erant, ut omnis generis honore illa prosequi conuiterentur. Iam enim memoriae causa coronas iis necebant, a) iam aras exstruebant, b) iam numos caudendos curabant; c) iam publica festa instituebant. d) Praecipue autem aedes sacrae, **CONCORDIAE** et **PACI** publice posita, in monumentis antiquis perhonorifice commemorantur.

Et quod quidem ad **CONCORDIAE** aedem attinet, illius vestigia cum in Graecorum tum Romanorum antiquitatibus expressa reperimus. Iam dudam enim Constantinopoli, augusta quondam Graecorum Imperatorum sede, singulare templum Concordiae sacrum existisse, **PETR. GYLLIVS** copiosis verbis docet. e) Et hac mente diu gentilium in vetustis inscriptionibus *ἡρεῖνης τῆς εἰρήνης* adpellantur. f)

Multo autem insignior erat honor, quo Romani hanc **CONCORDIAM** adiciebant. Quam pro dea religiosissime cultam fuisse, testis est **OVIDIVS**, ita canens; g)

Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis. Et paucis interiectis; h)

Venit Apollinea longas Concordia lauro

Nexa comar, placidi Numen opusque ductis.

Et

- a) Car. Paschalius de Coron. I. VII. c. IV. p. 465. b) *Plutarch.* in Cim. et Corn. Nep. in Timoth. c. II. §. 2. c) *Jac. Oiseli* Thesaur. Numism. LXXI.
d) *Plin* Hist. Nat. L. XIV. in Praefat. Ad quem locum *Dalecampius* in Notis: quo die Romani pacem cum hoste faciebant et vota, ab omni opere abstinentes, Pax festa dicebatur. e) in Bospor. Thrac. L. III. c. 8. f) *Reines.* Inscript. Cl. VI. n. 101. g) *Fast.* III. § 81. h) *Fast.* VI. 91.

Et huius quidem officium repraesentabant iuenculam, dextra craterem, sinistra autem manu cornu copiae vel sceptrum tenentem. Quod simulacrum quum aliquando C. CASSIVS, censor, in curiam transfulisset, et ipsam curiam CONCORDIAE dedicare vellet, CICERO hoc institutum plenum iustitiae, sapientiae, et dignitatis, auctoris autem voluntatem praeclaram atque laude dignissimam pronuntiabat. i)

Huius igitur honori varia templa Romae exstructa fuisse, rerum Romanarum scriptores uno ore adfirmant. Et primum quidem L. MANLIVM, Galliae praetorem, ob exortam militum seditionem illud instituisse, ex LIVIO auctore discimus. k) FVRIVM autem CAMILLVM, dictatorem, templum huius nominis et vouisse, et a populo Romano ad votum solvendum adductum fuisse, PLVTARCHVS commemorat. l) Postea Iulio Caesari ab senatu permissum fuisse, ut noua CONCORDIAE aedes excitaretur, DIO certiores nos facit. m) Interiecto tempore LIVIAM idem consilium et suscepisse et perfecisse, OVIDIVS docet, his usus verbis: n)

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede

Livia, quam caro praestitit illa viro.

Et eiusdem filium, TIBERIVM, matris laudabili exemplo exstimulatum, idem tentasse, poeta iam adlegatus suo testimonio confirmat: o)

Inde triumphatae libasti munera gentis,

Templaque fecisti, quam colis ipsa, deae.

Neque ignobile fuit, quod CAI. FLAVIVS, Cn. filius, erexit, templum, et CCCIV. annis post aedem Capitolinam exstruxit. Et huic quidem erigendo ordines populo reconciliatos locum dedisse, PLINIVS docet, p) qui simul addit, quum ad illud perficiendum pecuniae publicae non decernerentur, ex multa feneratorum id factum fuisse. Haec autem aedes collapsa ab OPIMIO consule summa cum populi indignatione restaurata fuit, quippe cuius valuis homines maleuoli noctu aliquando haec verba adscripserant:

OPVS VECORDIAE TEMPLVM CONCORDIAE FECIT. q)

Supra huius aedis tecto multas identidem ciconias, aues amoris et concordiae indices, veluti diuinis auspiciis, nidos composuisse, IUVENALIS his verbis testatur: r) *Quaeque salutato crepitat Concordia nido.*

Et de hoc templo cum LIVIVS, s) tum CICERO magnifice loquuntur. Et hic quidem, ubi id agit, ut, veluti leuato sipario, ANTO-

)(2

NII

i) Orat pro domo sua, c. LI. k) L. XXII. 17. l) in Camill. p. 68. m) L. XXXXIII. n) Fast. VI. 677. o) Fast. I. 647. conf. Cl. Taubneri not. p. 355. p) l. c. q) *Plutarch.* in Tiber. et Gracch. p. 160. r) Sat. J. 107. s) L. XXII. 33.

NII flagitia conspicienda exponat, illi, ad honorem huic templo vindicandum, haec obijcit: t) *Illud vero teterrimum auditu, non modo ad spectu, in cella Concordiae collocari armatos, latrones, scarios, &c. Praeterea sacerdotes, sacris in hac aede operantes, qui Concordiales audiebant, in tanta erant dignitate, ut reliquos ordinis sacri viros anteirent, et Pontificis loco colerentur. u)*

Huius templi vestigia, licet pristinis ornamentis exuti, nostra aetate adhuc superesse, testis est vir celeberrimus, I. G. BERGERVS, qui suis ipsius oculis Romam Romae desideratam usurpauit. Vbi enim Capitolium perlustrauit, octo columnas conspexit, quas AEDI CONCORDIAE a peritioribus tribui, adfirmat. w)

Sunt, qui ex ruderibus templi CONCORDIAE, PACIS templum constructum esse, perhibent. x) Et sunt, qui aedem Concordiae eadem in regione positam fuisse, statuunt, quae Pacis templum complexa fuit. y) Igitur ab ea digressi, ad hoc oculos et cogitationes nostras nunc transferamus.

Quemadmodum Romani olim BELLONAE z) .itemque MARTI, eique tam pacifero, quam bellatori singularia sana atque delubra fecerant, quorum illud in urbe, hoc extra illam in via Appia collocatum erat: a) ita tanto maiori religione PACIS templa prosequerantur, quanto praestantius pacis beneficium esse intelligebant, quod poscimus omnes. Et Romanos quidem ut alia multa, ita etiam haec sacra a Graecis accepisse, quos PLVTARCHVS soluendis et componendis bellis aptissimos vocat, b) vero videtur simillimum. Constat enim, TIMOTHEVM, Atheniensem imperatorem, superatis Lacedaemoniis, tantam ciuibus suis laetitiam hac victoria attulisse, ut, CORNELIO NEPOTE teste, c) tum primum aerae PACI publicae sint factae, eique deae pulvinar institutum. Licet enim PLVTARCHVS primum hunc honorem CIMONI deferat, et eum Athenis post victoriam ad Eurymedonta contra Persas aram Paci et Apollini consecrauisse, adfirmet: d) ex eo tamen adparet, quo loco Graeci PACEM habuerint, et quanta obseruantia coluerint numen illud diuinum.

Primus

t) Orat. Philipp. V. 7. u) *Sertorius Vrsarus* de Notis Romanor. in *Graevii* Thesaur. Antiquit. Rom. Vol. XI. p. 638. w) in *Stromat. Academ.* p. 23. x) *Andr. Seorus* in *Itinerar. Ital.* P. II. p. 17. y) *Barthol. Marlianus* in *Vrbis Romae Topographia*, L. II. c. 16. z) *Srrabo* L. XII. p. 514. et *Hirrius Bell.* Alex. c. 66. a) *Iac. Oisetti* Thesaur. Sel. Numism. p. 197. b) in *vit. M. Craffi* p. 232. c) in *Timoth. c. II.* d) in *Cimon. p. 202.* conf. *Joseph. Laurentius* de prandio et coena veterum, cap. XII.

Primus autem inter Romanos fuit Imperator TITVS FL. VESPA-
SIANVS, qui hoc pietatis officio defungeretur. In quo quemadmo-
dum SVETONIVS singularem docilitatem ad omnes fere cum belli
tum pacis artes admiratur: e) ita post insignem illam victoriam a Iu-
daeis reportatam, anno recuperatae gratiae LXXVI. splendidissimum
PACIS templum aedificabat. Quod factum SVETONIVS, f) PLINIVS, g)
IOSEPHVS, h) VOSSIVS, i) LANDVS, k) et alii, meritis laudibus ex-
tollunt. Fallitur igitur et fallit diligentissimus alias antiquitatum Roma-
narum venator, Io. ROSINVS, quum illud templum ab Imp. Claudio
incoatum, a Vespasiano vero consummatum esse, pronuntiat, l) procul
dubio Suetonii verbis deceptus, qui: *fecit noua opera, inquit, templum
Pacis foro proximum: diuique Claudii, in Coelio monte, coeptum quidem
ab Agrippina, sed a Nerone prope funditus destructum.* Loquitur enim
Suetonius de alio quodam Claudii templo, non Pacis, Neque vero au-
diendus est CLEMENS ALEXANDRINVS, qui iam a Numa PACIS
templum aedificatum fuisse, adfirmat; m) quum non solum scriptores
ceteri, res a Romanis gestas solerter persecuti, hoc ignorent, sed etiam
TERTVLLIANVS dilertis verbis repugnet, ita disputans: n) Et si a Nu-
ma concepta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris
aut templis res diuina apud Romanos constabat, Quae quum ita sint, Ve-
spasiano merito haec gloria est vindicanda, quod primus apud Roma-
nos omnium publicum Pacis templum fecerit.

Cur autem alii ante hunc Imperatorem ad tam laudabile institutum
animum non induxerint, quum tamen iam saepius, hostibus grauissimis
superatis, urbi pax et tranquillitas reddita esset, multi mirantur. Et, si
quidem BARONIVM audiamus, o) Vespasianus ideo hoc consilium
suscepit, quod Iudaeorum adulationibus inductus, illum regem sese esse
somniauit, qui in oraculis sacris *princeps pacis* praedictus fuerat et pro-
missus. p) Quam opinionem et Phil. CAROLI, q) et multi alii ad sensu
suo confirmant.

Hoc igitur templum, in quarta urbis Romanae regione positum, tam
commemorabile, tantaque magnificentia erat constructum, quanta hoc
imperatore digna videbatur, JOSEPHVS certe confirmat, r) quod
Vespasianus pulchrius meliusque omnium opinione illud perfecit.

Cum

e) in Vespas. c. III. f) l. c. cap. IX. g) Hist. Nat. L. XXXVI. c. 15. h) de Bell.
Iud. L. VII. c. 5. i) de orig. et progress. idololatr. p. 763. k) in Select.
Numif. Exp. p. 85. l) Antiquit. Rom. p. 381. m) Stromat. L. V. p. 234.
ed. Sylb. n) in Apologet. adu. gent. p. 668. o) Annal. Eccl. Vol. I.
p. 761. p) Is. IX, 6. q) Antiquit. Rom. L. I. c. VIII. p. 24. r) l. c.

Cum quo HERODIANVS consentit, ita illud delineans: s) Μέγιστον καὶ κάλλιστον γειόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργων, opus cunctorum in tota urbe maximum atque elegantissimum. Admirandam illius structuram SERLIVS oculis subiicit; t) AMMIANVS autem MARCELLINVS u) inter praecipua urbis Romanae ornamenta hoc aedificium refert. Quid? quod PLINIVS w) Hormisdam, Persam, illud, omnium operum praestantissimum in paucis admiratum fuisse, adfirmet. Hac mente, quum et religione tam sanctum; et operis claritate tam insignis esset hoc templum, ut neque par habere videretur, neque secundum AETERNI cognomen sortitum fuisse, verba docent, ipsius valuis insculpta; PACI AETERNAE. DOMVS IMP. VESP. CAES. AVG.

Ornamenta autem huius templi singularia JOSEPHVS diligenter exponit, qui omnia in eo deposita fuisse, ait, quorum visendorum studia ex uniuerso terrarum orbe spectatores confluebant. x) PLINIVS maxime illas coronas admiratur, quae ex cinnamomo interrasili auro inclusae primae omnium a Vespasiano in hac aede dicatae fuerunt. Alii in alijs commemorandis occupantur, quorum dignitate hoc templum mirifice exsplendescibat. y) Inprimis vero illud memoria dignum videtur, quod IOSEPHVS addit, z) vasa et donaria templi Hierosolymitani, a Tito direpti, Romam deuecta, et in hac aede collocata fuisse, praeter legis tabulas, et purpureum templi velum, arcamque foederis, quorum illud in sua ipsius domo custodiendum deposuit Vespasianus, haec vero in templo diui Ioannis Lateranensi adseruari iussit. a)

Haec autem decora intermisso tempore a Genferico, Rege Vandalorum in Italiam effusorum ad Afros asportata, inde a Belisario triumphali pompa Constantinopolim perducta, et postremo ab Imp. Iustiniano iterum Hierosolymam missa fuisse, PROCOPIVS, b) LIPSIVS c) et Caelestinorum abbas litteratissimus, IULIVS MINVTOLVS d) docent.

Quum igitur tanta huius templi esset dignitas et amplitudo, grauissima negotia in eo conficere Romani non dubitabant. Constat enim omnium artium doctores et magistros in eo ad disputandum conuenisse, e) aegrotos recuperandae sanitatis causa eo delatos, f) et ipsos medicos ibi de valetudine conseruanda mutuo colloquutos fuisse. g) Quia etiam, ut eo maior huius aedis esset celebritas, insignem bibliothecam habebat

s) L. I. c. XXXVI, p. 37. t) in Architectur. L. XXVI. u) L. XVI. c. 10.
w) l. c. L. XXXVI. c. 15. x) l. c. L. I. c. 37. y) Joseph l. c. z) L. XVII. c. 14.
a) Famian. *Nardius* in Roma L. III. c. 7. b) de Bello Vandal. L. LXXII.
c) de magnitudine urb. Rom. L. III. c. 6. d) in Diss. V. de Roman antiquit.
Sect. II. e) Io. *Wowerii* Polymath. c. III. §. 10. p. 30. f) *Rosini* Antiqu.
Rom. p. 381. g) Iac. Phil. *Tomassinus* de Donar. c. XXIV. p. 217.

habebat adiunctam, cuius A. GELLIVS h) meminit, *commentarium*, in-
quiens, *de proloquio Laelii, docti hominis, qui magister Varronis fuit, su-
diose quaesivimus, eumque in Pacis templo repertum legimus.*

Praecipue vero periculis circumfessi huc suas opes, velut ad asylum,
deportabant. Nam sicuti Romani propter securitatem aliis in templis
suas pecunias et fortunas deponere solebant: i) ita nominatim aedes
PACI sacra huic usui inferniebat. Inter alios HERODIANVS disertis
verbis hoc testatur: k) *πλεσιώτατον δὲ ἦν, πάντων ἱερῶν δι' ἀσφάλειαν,
ἀναθήμασι κεκοσμημένον χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ. Ἐκάστος γὰρ, ἃ εἶχεν,
ἐκείσε ἐθροναγίζετο* i. e. erat illud opulentissimum, propter securitatem,
multoque auro et argento ornatum: quippe unusquisque, quae habe-
bat, illic velut in thesaurum congerebat.

Sed fuit hoc templum, magnifico adparatu splendidum; fuit, in-
quam: et, quod Vespasianus aeternum sinxerat, opinione celerius diru-
tum est atque euersum. Quod qua ratione factum fuerit, haud una
omnium est sententia. Ea nocte, qua natus est Christus, generis hu-
mani sospitator, sua sponte corruisse, a multis quidem affirmatur, sed
male probatur. l) Quomodo enim collabi potuit, nato Christo, tem-
plum, quod, sicut iam demonstratum fuit, eo tempore aedificatum non-
dum erat? Igne illud conflagrasset, et cum omnibus suis opibus in ci-
neres abiisse, imperante Commodo, certum est atque exploratum. Ita
enim XIPHILINVS: m) *πῦρ εἰς τὸ ἱερῶν ἔμπεσον, τὰς ἀποθήκας
τῶν τε Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀραβίων φορτίων ἀπενείματο*, i. e. quum
ignis in templum Pacis incidisset, omnes Aegyptiorum et Arabum mer-
ces consumpsit. Et hanc quidem flammam alii fulmine caelitus de-
iecto excitatam fuisse, statunt. Qua mente PROCOPIVS hoc tem-
plum *κεραυνόβλητον*, fulmine disiectum, adpellat. n) Alii supposito igne
concrematum fuisse, existimant, Adeo autem illud incendium faue-
bat, ut, DIONE auctore, o) etiam Vestae delubrum et permulta alia
aedificia splendidissima flammis absumerentur, quippe quae per aliquot
dies urbem peruagatae, prius reprimi non poterant, quam imbre re-
pentino resinguerentur.

Itaque superbum hoc templum, Pacis nomine commendabile, ad-
paratu sumtuosum, ornamentis condecoratissimum, sanctitate veneran-
dum, frequentia celeberrimum, et dinitis refertissimum, nihil praeter
nomen ad posteritatem transmisit. Quod enim Domitiano Imperatori
tribuit STATIVS poeta, qui *reddens*

h) Noct. Attic. L. XVI. c. 8. i) Cicero, Epist. Famil. L. V. Ep. 20. Jul. Caes. de Bell.
Ciu. L. I. c. 6. k) L. I. 44. l) Baron. Annal. eccl. Vol. I. p. 46. m) in
Commodo. n) de Bell. Gothic. L. IV. o) in Commod. L. LXXIII.

*reddens Capitolio Tonantem
et Pacem propria domo reponens, p)
Ianum, vicina Pace, ligatum
omnia iusserit componere bella: q)*

id ab aliis rerum gestarum conditoribus ignoratur, certe a SVETONIO, cetera templa huius opera instituta recensente, r) silentio praetermittitur. Quare etiam CASP. BARTHIVS, locupletissimus huius poetae commentator, nihil habet, quod addat ad verba in medium adlata, praeter haec: s) *videri vult, tale quid exstruxisse Domitianum.*

Et quis dubiret, magnificae huic aedi idem accidisse, quod ceteris urbis Romanae aedificiis atque substructionibus stupendis, quorum vel ipsa indicia exoleuerunt, vel quae rudera conuulsa, disiecta, et obruta quidem, veterem tamen maiestatem in ruinis et vestigiis incredibili sua mole adhuc spirantia reliquerunt. Vt tamen huius templi memoria etiam apud posteros conservaretur, Pontifex Maximus, PAVLLVS V. unam, quae superfuit ex eius ruinis, columnam, eamque marmoream, magno labore et ingentibus sumptibus in Exquilias transferendam, atque in vestibulo aedis B. Virginis, cognomento Maioris, statuendam curauit, quae simulacrum illius Virginis, ex aere conflatum auroque obductum ita sustinet, ut in urbem recta ingredientibus utrinque venerabile hoc Pacis monumentum statim in oculos incurrat; cuius effigiem affabre depictam ALEX. DONATVS t) exhibet spectandam.

Plura restabant, ad hoc argumentum ex antiquitatis latibulis in lucem protrahendum idonea; cuiusmodi erant sacrificia, deae PACI et CONCORDIAE offerri solita; examinanda signa et symbola utriusque familiaria, percensenda singularia illa festa, honori illarum instituta; exhibendi numi, in quibus et aedes et deae expressae repraesentantur. Sed chartae angustia filum abrumpi, et ad id deuenire iubet, quod locum huic scriptioni fecit. Quippe sc. hola nostra in eo est, ut liberale illud beneficium recolat, quod vir, cum aliis virtutibus conspicuus, tum inprimis munificentia commendatissimus, nunc caelitus adscriptus, IO. CHRISTOPH. RICHTERVS, litterarum alumnis diligentia atque pietate probatis ita assignauit, ut is, qui ex voluntate Amplissimi nostri Senatus ipso *Concordiae die*, suae olim uxoris nominali, anniuersariam orationem e suggestu scholastico haberet, eo potiretur. Quod pietatis officium, quum hoc anno

SIGISM. ISRAELI BERGEN, Freiberg,

Patris, de publico, quod procurat, munere praeclare meriti, filius erecto ingenio praeditus, demandatum acceperit, temporis habita ratione, beneficium illud diuinum, quod ante hos centum annos, inita pace Vestphalica, uniuersam Germaniam exhilarauit, animo complexus,

de festis Romanorum saecularibus

oratione Latina exponet. Vos, Mecenates, Patroni et litterarum Fautores, id cum Richterianis manibus tum argumenti dignitati dabitur, quod in nostro oratore desiderari videtur, et eras mane, post horam nonam auditam ad renouandam Concordiae memoriam eo lubentius conluetis, quo diligentius ipsi hanc virtutem colitis, praefatis et coimpendatis. Id quod ea, qua decet, obseruantia rogo atque contendo. P. P. XI Cal. Mart. anni saecularis, quem verba uatis diuini signant: u)
De V's Coronat annVM oplV's SVB, argV'e eIV's Vest' Ig'la s'IL'ant p'IngV'ia.

p) Syllu. L. IV. Syllu. III. 17. 18. et Lib. IV. Syllu. L. 13. r) in T. F. Domit. c. V. s) Animaguerf, ad Stat. Syllu p 356. t) in Roma vet. et nou. L. III. c. 4. u) P. LXV. 12.

Lectioes. v. d. pag.
16. 31. 40.

Gal 4, 79

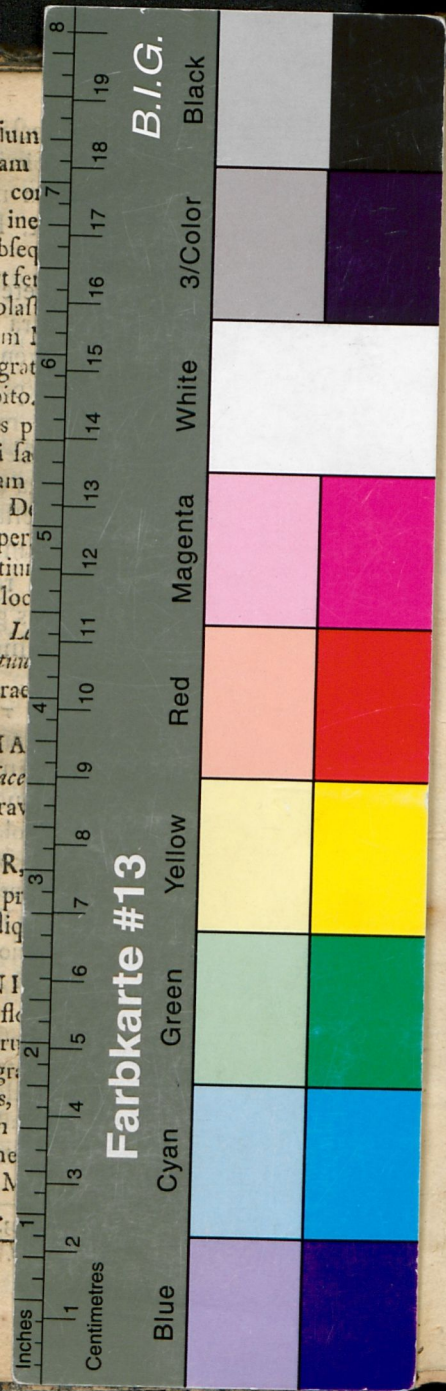
ULB Halle

3

005 310 962

TEMPLA
CONCORDIAE

ET

P A C I

SACRA

DELINEAT

ET

AD ORATIONEM

A. D. XII. CAL. MART. A. R. G. MDCC XXXXVIII

PVBLICE HABENDAM

OBSERVANTER INVITAT

M. IO. GOTTL. BIDERMANN

RECT. GYMN. FREIBERG.

Litt. CHRISTOPH. MATTHAEI.

VI.